

IZVEŠTAJ KOMISIJE ZA ODOBRENJE TEME MAGISTARSKOG RADA

„Prediktori potencijala za zlostavljanje kod očeva djece starijeg osnovnoškolskog uzrasta „

Na sednici Odeljenja za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, održanoj 10.02.2016. g. izabrani smo u komisiju za ocenu teme magistarskog rada pod naslovom: *„Prediktori potencijala za zlostavljanje kod očeva djece starijeg osnovnoškolskog uzrasta“* koju je predložila Milica Benić, studentkinja postdiplomskih - magistarskih studija na Odeljenju za psihologiju Filozofskog fakulteta.

Milica Benić je rođena 12. marta 1972. godine u Vinkovcima. Po završenoj ekonomskoj školi upravno - pravnog smera u Vinkovcima, studirala je na Odeljenju za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, gde je i diplomirala 2003.g. sa temom „Socijalna distanca, osjećaj beznada i depresivnosti kod adolescenata hrvatske i srpske nacionalnosti u Vukovaru“, a mentor rada bila je profesor dr Jelena Vlajković. Godinu dana kasnije položila je stručni ispit u Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi Republike Hrvatske u Zagrebu.

Od dodatnih edukacija završila je: Peace Education in Primary and Secondary School, u Izraelu (2002. godine); Defektološku reedukaciju i neuropsihološku dijagnostiku, u Institutu za mentalno zdravlje u Beogradu, kod prof. dr Svetomira Bojanina (2004. godine), kao i edukaciju „Psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji“ u Društvu za psihološku pomoć u Zagrebu, kod prof. dr Deana Ajdukovića (2011. godine).

Učestvovala je u projektu „Djeca u javnoj skrbi“ Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi Republike Hrvatske i UNICEF-a (2006. godine)

Po završetku studija radila je kao psiholog u osnovnoj školi „Josip Matoš“ u Vukovaru (2003–2005.g.) i kao psiholog u Timu za brak i obitelj Centra za socijalnu skrb u Vinkovcima (2005–2012.g.). Od 2012. godine zaposlena je kao direktorka ovog centra, od kada je i predsednica Upravnih vijeća Dječjeg doma Sv. Ana u Vinkovcima i Doma za psihički bolesne odrasle osobe u Nuštru.

Član je Hrvatske psihološke komore i Hrvatskog društva psihologa.

Pošto je detaljno pregledala nacrt planiranog istraživanja magistarskog rada, instrumente i literaturu koju je predložila kandidatkinja, komisija podnosi Odeljenju za psihologiju sledeći:

Izveštaj

Problematika zlostavljanja i zanemarivanja dece sve više okupira pažnju stručne i šire javnosti kako u svetu, tako i na bivšem jugoslovenskom prostoru gde su ratovi i tranzicija pogodovali razvoju različitih oblika nasilja. Kako je nasilje u porodici još uvek „tamna brojka“ a nulta tolerancija na sve oblike nasilja i dalje daleko od opšteprihvaćenog društvenog stava, istraživanja u ovoj oblasti na ovim prostorima imaju poseban društveni značaj. Prepoznavanje problema zlostavljanja i zanemarivanja dece u poslednjih desetak godina rezultiralo je značajnim društvenim promenama u vidu poboljšanja zakonske regulative, institucionalnih pomaka, kao i povećane senzibiliziranosti stručnjaka za ovu problematiku. Broj prijavljenih slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja dece u Republici Hrvatskoj je između 1992. i 2000. godine porastao više od osam puta (Ajduković, 2001). Međutim, taj porast ne prati i dovoljan broj posebno obučениh stručnjaka različitih profila (psihologa, socijalnih radnika, pedagoga, pravnika) koji bi sprovodili i razvijali sistem zaštite dece i programe tretmana i prevencije zlostavljanja i zanemarivanja (Buljan Flander, 2001). Nedostaju i ciljane naučne studije koje bi direktno doprinosile specijalizovanoj edukaciji, vrednovanju i unapređenju rada stručnjaka koji se sa ovom problematikom susreću u svakodnevnoj praksi.

Od ranih šezdesetih godina, kada su Kempe i saradnici opisali tzv. sindrom zlostavljanog deteta, zanimanje naučnika u svetu za ovu problematiku ne prestaje. Brojna *empirijska istraživanja* otkrivaju razne činioce koji doprinose pojavi fizičkog zlostavljanja dece. Ona pokazuju da su među *sociodemografskim činiocima* značajni prediktori nasilja nad decom pol deteta i pol roditelja – muška deca su češće žrtve, a majke češće počinitelji (Dietz, 2000); zatim uzrast, obrazovni, materijalni i radni status roditelja, broj članova domaćinstva – češće su nasilnici mlađi roditelji, nižeg obrazovanja, nižih prihoda ili nezaposleni, koji žive u višečlanim domaćinstvima (Xu, Tung, & Dunaway, 2000). Pored toga, *učestalost i intenzitet agresije* među bračnim partnerima u pozitivnoj je korelaciji sa učestalošću i težinom roditeljske agresije prema deci (Jouriles & Le Compte, 1991).

Svedočenje nasilju među roditeljima i vlastito *iskustvo zlostavljanosti u detinjstvu* značajni su prediktori budućeg nasilja u odraslom dobu (Fergusson & Horwood, 1998; Kalmuss, 1984; Silvern et al., 1995; White & Humphrey, 1994; prema Feerick & Haugaard, 1999). Empirijska istraživanja posebnu pažnju pridaju i *stresu* kao faktoru rizika koji oslabljuje roditeljske kapacitete i facilitira neadekvatne reakcije roditelja na ponašanje deteta (Rajter, 2013). Pored faktora rizika od nasilja istražuju se i zaštitni faktori koji čine da, uprkos prisutnom riziku, do zlostavljanja ne dođe ili koji ublažavaju posledice zlostavljanja po dete. Jedan takav faktor je *socijalna podrška* koja se pokazuje kao značajan medijator učinka stresnih životnih događaja (Runtz & Shallow, 1997; prema Crouch et al., 2001).

Naučna literatura beleži mnoštvo *modela* koji nude objašnjenja nastanka i održavanja pojave zlostavljanja dece među kojima je 25 modela za objašnjenje samo fizičkog oblika zlostavljanja (Coohey & Braun, 1997, prema Pećnik, 2001). Modeli se razlikuju u pogledu definicije zlostavljanja, pretpostavki o uzroku ili uzrocima zlostavljanja, nivoima analize na koje se smeštaju kauzalni mehanizmi, složenosti, kao i u pogledu načina opisa uzročno posledičnih veza (Azar, 1991, prema Pećnik 2001). Razvoj modela započeo je onima koji su nasilje nad decom opisivali jednim uzrokom (npr., psihopatologijom nasilnika). Potom su se razvili modeli koji su koristili multikauzalna objašnjenja, dok savremeni modeli uzimaju u obzir višestruke faktore rizika, njihovu vremensku dimenziju (kada se rizici pojavljuju u životu deteta, jesu li trajni ili prolazni, koliko dugo traju) i njihovu interaktivnu dimenziju, koja se odnosi na uzajamne moderatorske i medijatorske učinke pojedinih faktora rizika (Pećnik, 2003; Bilić i sar., 2012).

Pregledom savremene literature koja se odnosi na teorijska objašnjenja i empirijska istraživanja pojave zlostavljanja i zanemarivanja dece, može se s pravom zaključiti da je ovde reč o složenoj pojavi, pod uticajem brojnih činilaca koji deluju integrativno sa različitih nivoa: od individualno-psihološkog (npr. karakteristike deteta i roditelja), preko relacionog (npr. odnosi među članovima porodice) i lokalnog (npr. raspoloživi resursi lokalne zajednice) sve do šireg društvenog (npr. opšti prosperitet društva) i kulturalnog (npr. poželjni oblici vaspitanja i disciplinovanja dece).

Konačno, autori fokusirani na razvojnu dimenziju, ukazuju na postojanje određenih specifičnosti u pojavi zlostavljanja i zanemarivanja adolescenata u odnosu na decu. (Doueck et al, 1987). Stav ovih autora je da zlostavljanje koje se javlja u različitim

razdobljima dečjeg života može imati različite uzroke, te shodno tome zahteva i različite modele. Istraživanja disciplinovanja dece pokazuju da roditelji grubo kažnjavaju najčešće predškolsku decu i tinejdžere, dve razvojne grupe koje najviše inkliniraju suprotstavljanju roditeljima (Kaplan et al., prema Kimel & Weiner, 1995). Uz to, period rane adolescencije koincidira sa krizom srednjeg doba koja roditeljima uveliko otežava izlaženje na kraj sa suprotstavljanjem od strane sopstvene dece.

Koncept potencijala za zlostavljanje (Milner & Gold, 1986) je složeni koncept, nastao kombinovanjem psihopatološkog i interakcijskog modela objašnjenja pojave fizičkog zlostavljanja dece. Ovaj koncept otelotvoren je u Inventaru potencijala za zlostavljanje dece (Child abuse potential Inventory, Milner, 1986) konstruisanom u cilju otkrivanja roditelja koji zlostavljaju decu ili roditelja za koje postoji rizik da će to činiti, a koji se u praksi takođe veoma široko primenjuje i u evaluaciji njihovog tretmana (Milner, 1989). Potencijal za zlostavljanje dece, prema ovim autorima, leži u: ličnoj neprilagođenosti i rigidnosti roditelja, kao i u njihovom nezadovoljstvu sopstvenim životom, detetom, sobom, porodičnim odnosima i odnosima sa drugima.

Ideja za ovo istraživanje proizašla je iz potrebe za boljim razumevanjem koncepta potencijala za zlostavljanje na temeljima saznanja dobijenih kasnijim istraživanjima i uobličenim u integrativnim modelima fizičkog zlostavljanja dece kao što su Model porodičnog stresa, Opšti integrativni model nasilja u porodici i Model međugeneracijskog prenosa zlostavljanja. Istraživanje koje je kandidatkinja zamislila moglo bi da ukaže na doprinose različitih modela razumevanju fizičkog zlostavljanja u ranom adolescentnom dobu, u čemu vidimo njegov *naučni značaj*.

Vrednost ovog istraživanja jeste i u tome što je planirano da se podaci o potencijalu za zlostavljanje i njegovim prediktorima prikupe direktno od očeva (a ne indirektno od dece i majki). Naime, jedan od značajnih problema kako kliničke prakse tako i istraživanja pojave nasilja u porodici jeste ignorisanje, pa čak namerno zaobilaženje očeva, uprkos tome što su oni nesporno glavni izvor rizika za najteže povrede dece (Lee et al., 2009), bilo direktnim nasiljem nad decom ili indirektno – uticajem na nasilno ponašanje majki (Guterman et al. 2009). Takođe, planirano je da uzorak čine očevi dece ranog adolescentnog uzrasta, tranzitornog perioda u razvoju dece i roditelja, koji sam po sebi ima krizni potencijal.

Ideja za ovo istraživanje vođena je takođe i *praktičnom potrebom* za usavršavanjem metodologije i razvoja instrumenata za prepoznavanje i rano otkrivanje rizika od zlostavljanja kao i zaštitnih faktora, na kojima bi se mogli temeljiti psihološka prevencija i psihološki tretman.

Osnovni problem koji će se rešavati u ovom istraživanju jeste: utvrditi u kojoj meri različita sociodemografska, psihološka i relacionalna obeležja roditelja (očeva) koja se pojavljuju u novijim modelima fizičkog zlostavljanja dece mogu predvideti potencijal očeva za fizičko zlostavljanje dece ranog adolescentnog uzrasta.

U skladu sa ovako definisanim problemom kandidatkinja je postavila sledeće ciljeve i njima odgovarajuće hipoteze koje će proveravati u svome radu:

Cilj 1. Ispitati doprinos sociodemografskih obeležja očeva njihovom potencijalu za zlostavljanje sopstvene dece. Među *sociodemografskim obeležjima* ispitaće se uzrast oca, obrazovanje, radni status, broj dece u porodici, materijalni status porodice i veličina mesta stanovanja.

H1: Prema dosadašnjim istraživanjima, očekuje se da će veći potencijal za zlostavljanje dece iskazati očevi s nižim ukupnim mesečnim prihodima, nižeg obrazovnog statusa, nezaposleni, mlađe životne dobi, iz manjih mesta i sa većim brojem dece u porodici.

Cilj 2. Ispitati doprinos potencijalnih *faktora* rizika za zlostavljanje dece predviđanju potencijala očeva za zlostavljanje. Među rizičnim faktorima ispitaće se iskustvo nasilja u detinjstvu očeva, njihovi stavovi prema kažnjavanju dece, problemi u odnosima sa bračnim partnerom, kao i iskustvo stresa u svakodnevnom životu očeva.

H2: U skladu sa savremenim modelima objašnjenja nasilja nad decom kao i rezultatima empirijskih istraživanja, očekuje se da će veći potencijal za zlostavljanje sopstvene dece imati očevi sa iskustvom nasilja u detinjstvu, pozitivnijim stavovima prema kažnjavanju dece, izraženijim problemima u odnosima sa bračnim partnerom, kao i očevi kod kojih je izraženije prisustvo stresa u svakodnevnom životu.

Cilj 3. Ispitati ulogu potencijalnih *zaštitnih faktora* za zlostavljanje u predviđanju potencijala očeva za zlostavljanje dece. Među zaštitnim faktorima ispitaće se zadovoljstvo očeva različitim oblicima socijalne podrške, kao i njihova procena nošenja sa svakodnevnom stresom.

H3: Očekuje se da će, kada su ujednačeni po drugim obeležjima, manji potencijal za zlostavljanje dece imati očevi koji se uspešnije nose sa svakodnevnim stresom i koji su zadovoljniji socijalnom podrškom.

U istraživanju će se koristiti deo podataka iz epidemiološkog istraživanja nasilja nad decom u porodici (međunarodni BECAN projekat), prikupljenih 2013. godine od 145 očeva učenika VI, VII i VIII razreda osnovnih škola u Hrvatskoj. Pored toga, istraživanje će biti prošireno dodatnim ispitivanjem još 250 očeva učenika istog uzrasta iz dve vinkovačke gradske osnovne škole. Podaci će se obrađivati metodom hijerarhijske regresione analize.

Zaključak

Komisija smatra da je nacrt ovog istraživanja teorijski i metodološki korektno postavljen, kao i da je problem koji Milica Benić namerava da obradi u svom magistarskom radu od značaja ne samo za oblast kliničke psihologije već i za druge srodne discipline koje se bave problematikom zlostavljanja i zanemarivanja dece.

Stoga, komisija predlaže Odeljenju za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu da odobri predloženu temu magistarskog rada Milice Benić.

Komisija:

U Beogradu, 10. marta 2016. g

Prof. dr Jelena Srna, (mentor)

Prof. dr Marina Ajduković (komentor)

Prof. dr Dragan Popadić

Doc. dr Lazar Tenjović